

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

כו.

עין משפט
נר מצוה

(6) וני' תו' חולין נה. ד"ה כל
שעורין. (7) לקמן דף כ"ב.
(8) מידות פ"י משנה ג' ד"ה כ"ב.
(9) וני' תו' מ' מנחת פ"ד: כבוד
ועליו. (10) וקדושין נ"ג: כבוד
ט"ו. (11) מנחת ד"ר: משנה
כ"ג. (12) ונמצא [תו].
(13) ונמצא [תו]. (14) ונמצא [תו].
(15) ונמצא [תו].

היינו רבנן. דקס"ד רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאלמר: מספול של מנחה וכו'. רבנן לטעמיהו דלמרי תפלת המוספים כל היום כמו של מנחה הלכן מדיר קודם ור' יהודה לטעמיה דלמרי מוספין עד שזע שעות ומו לא והוא לה מנחה ושל מנחה יס לה עוד שעות עד פלג המנחה:

היינו רבנן

אלא מאי (6) עד ולא עד בכלל אימא סיפא ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ותניא (7) היו לפניו שתי תפלות אחת של מוסף ואחת של מנחה מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל היינו דמשכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי כיון דאתיא לה של מנחה אזלא לה של מוספין אלא מאי עד ועד בכלל קשיא רישא מאי איבא בין רבי יהודה לרבנן מי סברת דהאי פלג מנחה פלג אחרונה קאמר פלג ראשונה קאמר והכי קאמר אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פלג אחרונה מכי נפקי י"א שעות חסר רביעי אמר רב נחמן אף אנו נמי תנינא (8) רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים (9) ששמאנין את (10) הקטנה ושמשאיין (11) את האשה על פי עד אחד ועל יתרגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש ועל יין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המזבח (12) ועל התמיד של שחר שקרב בארבע שעות ש"מ יעד ועד בכלל ש"מ אמר רב כהנא יהלכה כרבי יהודה הואיל (13) ותנן בבביראת כוותיה: ועל

תא שמע ושל מוספין כל היום ורבי יהודה אומר עד שבע שעות ותניא היו לפניו וכו'. ולא גרסי' אימת סיפא ושל וכו' שאינו צמשה שדכרי רבי יהודה שאמר עד שזע שעות אינו צמשה ויש פסרים שהגיהו אותו צמשה ומיהו בכל הפסרים שהגיהו אינו. וה"ל ורבי למה לא להכיר אותו צמשה וי"ל משום דלא ק"ל כוותיה כה"ל דלמרי עד שזע שעות אזל כה"ל דקאלמר עד ארבע שעות ק"ל כוותיה משום דתנן בבביראת כוותיה וצמשהו דפלג המנחה נמי משום דלאמרינן לקמן דעבד כמר עד דעבד כמר עד דהכי פירושא דעבד כר' יהודה (עבד) דלמרי מפלג המנחה ליליא הוא עבד ומשום הכי מנחה לא אזל איך לפרש הכל בתפלת המנחה ועבד כרבי יהודה שהתפלל מנחה קודם פלג דפשיטא דעבד דרבנן: צביעורו לרבי יהודה: דרב צ"י של שבת בע"ש. תימה דהא אמרינן בפרק גמא מדליקין (ד' כג:) וצלבד שלא יקדים ושלל ואחר. ויש לומר דהתם צבאיו מקבל עליו שנת מיד אלכ הכא מיירי שמקבל עליו שנת מיד הלכן לא הויה הקדמה ועעמא משום דק"ל כרבי יהודה וכן הך דלקמן שהתפללו של מ"ש צמשה היינו משום דקטריא להו כרבי יהודה לענין תפלת הערב שזע שעות ורביעי קודם הלילה אפ"כ [איך] אסור לעשות מלאכה (6) (7) צמ"ש מיד לאחר פלג המנחה וכן לענין מוספת (8) שנת (9) וכו' (10) וי"ה דק"ל שהוא מן המורה (11) א"ס כן לא למרי שיעור גדול כל כך: ולא

תורה אור השלם

1. וילקטו אתו בבקר בבקר
איש כפי אבלו וזהו השמש
שבתו טו כא
2. וי"א אליו יי באינו מביא
הוא שפח אבולו וזהו כותב
היום: בראשית י"א

הנהגות רב"ח

(8) תו' ד"ה דרכי וכו' מלאכה
גמ"ש. י"ב ולמנו י"ה הוא וכן
לענין מוספין שנת אין לר"ח
למסקין קודם פלג המנחה:

גליון הש"ס

גמ' ששמאנין את הקטנה.
הקטנה פלג וי' ומתפלל כה"ל
ל"ח: שם על חסר של שחר.
ל"ח: כתי"י מ"ה ל"ח וי"ה מנחת
ד' מ"ז מ"ח ד"ה וכו':
שם לאחוריה דרב. מפלג של
מו"ל. כן הוא צמ"ג:

מוסף תוספות

א. בחו"ט ר"ש כתב, ולענין
תוספת שבת ירוש' וי"ש
דקד"ל שיהא מן התורה לא
שמע שכי"ב צריך שער
גדול לתוספת.

מוסף רש"י

הוא סוף התוספת

רבינו הגאון

ותנן בבביראת וכו'. בבביראת,
מסכת עיריות נקראת בבביראת
שכן הלוכה מוכרזת
במקומות מכל המושב. מירוש
מגאון הקטנה, מלרבי
אוחה שתמאן. ואם יבא עד
אחד עירי מביית איש ירוש.
שמשאן אשתו על פיר. ולא
אמרינן א"ן מכל בבביראת כה"ל
שבירוש א"ן. אלא שזו נוסף
שפרט הכתוב השור יסקל
אלא כל בבביראת אפילו עומת,
שהרי תרגול בירושלים הרג
חיות שנקר בחורו ונסקל
אוחה תרגול. וכן הויה על
המדרש של שור שקרב בארבע
שעות של היום. כינוי מלכות
הרשעה. מדרש בתלמוד א"ן
ישראל. כתוב וחס השמש,
דיקאן מינה יהיה שעה
רביעית. דאתרא דאית ביה
משמש חסין. ובבביראת דלית
היה שמשאן קריי. [הא] חס
היום דמשמע כל אתר הוא
חסין כפי שישאם כל בטולא
היה שעה ששעה שהחמה
בבביראת הרקיע והחמה כל
העולם. רבנן סביר בבביראת
דכתיב חסין הוא עד אכל
היום שחן שש שעות. אבל
בליקוט הני דכתיב בבביראת
חלקהו להני שש שעות לשני
בקרין, ומצא שחן מלקיט
המן עד שלש שעות. שחן
חצי בקר. ובבביראת
הני גמ' ור' יהודה סביר
הבקר ארבע שעות כתיב
בבקר להקדים שעת אחת.
וכיון דקיימא לן תפלות כנגד
מקריין. כמה דלית לן לאסופי
על בני מקריין כן אין לנו
להוסיף תפלות. ובתלמוד
א"ן ישאל שני לרא דרב
היושב בן לוי דרבנן דאמר
תפלת השחר מתמיד של שחר
שנאמר את הכבש אחד תעשה
בבקר. תפלת המנחה מתמיד
של בין הערבים שנאמר את

העיד ר' יהודה כן בבא על
חמשה דברים. וזהו הדמי
על התרגול שנסקל בירושלים
[ועל] שהרג את הנפש כבר
מפורש בתלמוד א"ן ישראל
במסכת עירובין בפרק המוצא
תפילין (והנה א' והכ"י גרסינן
ראו וי"א והוא מדרש על תינוק
דופי והלך וניקרו זה הרב
ידוע הוא כי התניקות מחייתו
תפוחין ונראה לון ופרוף
מתחת העור ששל החוט ניקר
אחור מקום עד שנקבו הרגו
לחיכות זהו התרגול ראו
לדורנו מן המבוי בן אין
הפרש שיהיו לתרגול וכל
כע"ל חיים שבשחרו אכולהו
אמר רחמנא שקל יסקל השור:
הואיל ותנן (בבביראת)
[בבביראת] כוותיה ומאי היא
מ"ס עיריות פ"י מ"א שזו
המשנה שניה בה העיד ר'
יהודה כן בבא:

רבינו הגאון

הילכתא לא כר"י ולא כרבנן,
דעבד כרבי יהודה וצ"ל של
ערכית מי"א שפוח חסר רביעי
למעלה יצא, דרביעי כרבנן
ולא מצלי על הערב של ערכית
עבר ריבא. וריבא רבוחיני
[וגאונים] שפירשו כן, הא
דצ"ל ר"ל של שבת בערב שבת,
והא דאמר ר"ל יהודה אמר
שמאלא מפלג אדם של שבת
בערב שבת ואומר קדושה
על הכוס, פ"א באהה שעת
שמפלג. אותה שעת מקדש
על הכוס. והא דאמר ר"ל נתנן
אמר שמאלא מפלג אדם של
מציא שבת בשבת נאמר
השבת על הכוס, וכן ר'
אשיה היה מתפלל של מוצאי
שבת בשבת, אילו כולם
היו מתפללין בכל יום תפלת
ערכית מבעוד יום כן יהודה
ולא הוכיחו של שבת ושל
מציא שבת בשבת, אלא שאפילו מיום
קודש ליום חול ומיום חול
ליום קודש מתפללין ומקדישין
ומבדילין, וכ"ש מיום חול
ליום חול ומבדילין ותפלת
בלבד היו מתפללין בעוד יום,
אבל כתיב שמע לא היו קורין
אלא אתר צאת הכוכבים. ואנו
לא מבדילין, לן דהא כה"ל
מפריש דבעידנא דהו מצלי
הו מקדיש בערב שבתו
ומבדילין בשבת, ומי מקדיש
ומבדילין לא קרו בערב שבת.
והו דהכי אשכחן בירושלמי
תני קוראן קדים כל לא יצא
ידי חובתו, א"ל למח קורין
אותה בבית הכנסת, אמר ר'
יסי קורין אותה בבית
הכנסת כדי לצאת בה, אלא
כדי לעמוד בתפלה מתוך רבו
לפניו א"ל. לפיכך אנו דבר
הרוק לומר שיקורין קריאת
שמע ומתפללין בבית הכנסת
מבעוד יום. ומיהו צריך לקרות
את שמע על מיתרו אתר צאת
הכוכבים. נוסח א"ר רב צ"ל

רבינו הגאון

של שבת בערב שבת וכו'. וכי הכי דרב צ"ל של שבת בערב שבת כן היו מתפללין גם בחול, ורובא קמ"ל אפילו מקדש לחול ומחול לקדש היו מקדישין לתפלת. וכן נראה וכן מנהג ועל דא אנו סמך והמשנה נקרא הרי"ט. ומעניות דעתם עושין תורה כשמי תורתו. וממירינן דמקדישין לתפלת. וכו' ויתנן קיימא לן דאמר ק"ש ואח"כ תפלה, לא כר' יהושע בן לוי דאמר תפלות באמצע תהני כוותיה ר' יוחנן. ושעה רביעית לפחות יש לצמצם, אלא להקדים יותר שבעה ורביעי. והא דפריש תפלת וירושלמי שקורין אותה בבית הכנסת לעמוד בתפלה מתוך רבוי תורה, הואיל לפי אותן ששערי לומן צאת הכוכבים. ואנו על תלמוד שלנו נוסמך כמו מפרשנו שמחול להקדים שעה רביעית שעה בין ק"ש בין תפלת. השתא דלא אימנר להשתא לא מבר ולא כמר דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד. וכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, וכר' יצחק וירושלמי לא

לומר מלינו צמקום אחר ששינה הכתוב צלשונו ואמר והוא יושב פתח האוהל כחוס היום ולא אמר כחוס השמש אלא היום צמקום חמין צין חמה צין כל הוא מנדר בשעה ששית: הא מה אני מקיים וחס השמש. דמשמע השמש חס והכל זוגין: בארבע שעות. דאילו קודם ארבע שעות אף השמש זוגין: מני. הא דמשמע דארבע לאו צקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו צנצק צנצק וחס השמש ונמס הנוטר ומדמוקי ונמס בארבע שעות מכלל דלאו זמן לקיטה הוא ולא צקר מיקרי: ארבע שעות נמי לפרא הוא. דהא אמרת עד ועד בכלל וגני תמיד כתיב"ו מנשה צנצק: לשני צקרים. שלא היו לוקיטין אלא בשלש שעות ראשונות שהוא צקר ראשון: הפס אמר רב כהנא. גני תפלת השחר: של שעה כערב שבת. שקבל עליו שנת מצודו יום: שעת מינה. כרבי יהודה ק"ל דלמרי מפלג המנחה לחיל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: ולא פסקיה לללויה. כלומר לא הפסקין צין רבי ירמיה ולכותל לעבוד לפניו ולשצב במקומו אלא עמד על עמדו: כנגד

של שבת בערב שבת וכו'. וכי הכי דרב צ"ל של שבת בערב שבת כן היו מתפללין גם בחול, ורובא קמ"ל אפילו מקדש לחול ומחול לקדש היו מקדישין לתפלת. וכן נראה וכן מנהג ועל דא אנו סמך והמשנה נקרא הרי"ט. ומעניות דעתם עושין תורה כשמי תורתו. וממירינן דמקדישין לתפלת. וכו' ויתנן קיימא לן דאמר ק"ש ואח"כ תפלה, לא כר' יהושע בן לוי דאמר תפלות באמצע תהני כוותיה ר' יוחנן. ושעה רביעית לפחות יש לצמצם, אלא להקדים יותר שבעה ורביעי. והא דפריש תפלת וירושלמי שקורין אותה בבית הכנסת לעמוד בתפלה מתוך רבוי תורה, הואיל לפי אותן ששערי לומן צאת הכוכבים. ואנו על תלמוד שלנו נוסמך כמו מפרשנו שמחול להקדים שעה רביעית שעה בין ק"ש בין תפלת. השתא דלא אימנר להשתא לא מבר ולא כמר דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד. וכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, וכר' יצחק וירושלמי לא

היינו רבנן

אלא מאי (6) עד ולא עד בכלל אימא סיפא ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ותניא (7) היו לפניו שתי תפלות אחת של מוסף ואחת של מנחה מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל היינו דמשכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי כיון דאתיא לה של מנחה אזלא לה של מוספין אלא מאי עד ועד בכלל קשיא רישא מאי איבא בין רבי יהודה לרבנן מי סברת דהאי פלג מנחה פלג אחרונה קאמר פלג ראשונה קאמר והכי קאמר אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פלג אחרונה מכי נפקי י"א שעות חסר רביעי אמר רב נחמן אף אנו נמי תנינא (8) רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים (9) ששמאנין את (10) הקטנה ושמשאיין (11) את האשה על פי עד אחד ועל יתרגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש ועל יין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המזבח (12) ועל התמיד של שחר שקרב בארבע שעות ש"מ יעד ועד בכלל ש"מ אמר רב כהנא יהלכה כרבי יהודה הואיל (13) ותנן בבביראת כוותיה: ועל

העיד ר' יהודה כן בבא על
חמשה דברים. וזהו הדמי
על התרגול שנסקל בירושלים
[ועל] שהרג את הנפש כבר
מפורש בתלמוד א"ן ישראל
במסכת עירובין בפרק המוצא
תפילין (והנה א' והכ"י גרסינן
ראו וי"א והוא מדרש על תינוק
דופי והלך וניקרו זה הרב
ידוע הוא כי התניקות מחייתו
תפוחין ונראה לון ופרוף
מתחת העור ששל החוט ניקר
אחור מקום עד שנקבו הרגו
לחיכות זהו התרגול ראו
לדורנו מן המבוי בן אין
הפרש שיהיו לתרגול וכל
כע"ל חיים שבשחרו אכולהו
אמר רחמנא שקל יסקל השור:
הואיל ותנן (בבביראת)
[בבביראת] כוותיה ומאי היא
מ"ס עיריות פ"י מ"א שזו
המשנה שניה בה העיד ר'
יהודה כן בבא:

רבינו הגאון

הילכתא לא כר"י ולא כרבנן,
דעבד כרבי יהודה וצ"ל של
ערכית מי"א שפוח חסר רביעי
למעלה יצא, דרביעי כרבנן
ולא מצלי על הערב של ערכית
עבר ריבא. וריבא רבוחיני
[וגאונים] שפירשו כן, הא
דצ"ל ר"ל של שבת בערב שבת,
והא דאמר ר"ל יהודה אמר
שמאלא מפלג אדם של שבת
בערב שבת ואומר קדושה
על הכוס, פ"א באהה שעת
שמפלג. אותה שעת מקדש
על הכוס. והא דאמר ר"ל נתנן
אמר שמאלא מפלג אדם של
מציא שבת בשבת נאמר
השבת על הכוס, וכן ר'
אשיה היה מתפלל של מוצאי
שבת בשבת, אילו כולם
היו מתפללין בכל יום תפלת
ערכית מבעוד יום כן יהודה
ולא הוכיחו של שבת ושל
מציא שבת בשבת, אלא שאפילו מיום
קודש ליום חול ומיום חול
ליום קודש מתפללין ומקדישין
ומבדילין, וכ"ש מיום חול
ליום חול ומבדילין ותפלת
בלבד היו מתפללין בעוד יום,
אבל כתיב שמע לא היו קורין
אלא אתר צאת הכוכבים. ואנו
לא מבדילין, לן דהא כה"ל
מפריש דבעידנא דהו מצלי
הו מקדיש בערב שבתו
ומבדילין בשבת, ומי מקדיש
ומבדילין לא קרו בערב שבת.
והו דהכי אשכחן בירושלמי
תני קוראן קדים כל לא יצא
ידי חובתו, א"ל למח קורין
אותה בבית הכנסת, אמר ר'
יסי קורין אותה בבית
הכנסת כדי לצאת בה, אלא
כדי לעמוד בתפלה מתוך רבו
לפניו א"ל. לפיכך אנו דבר
הרוק לומר שיקורין קריאת
שמע ומתפללין בבית הכנסת
מבעוד יום. ומיהו צריך לקרות
את שמע על מיתרו אתר צאת
הכוכבים. נוסח א"ר רב צ"ל

רבינו הגאון

של שבת בערב שבת וכו'. וכי הכי דרב צ"ל של שבת בערב שבת כן היו מתפללין גם בחול, ורובא קמ"ל אפילו מקדש לחול ומחול לקדש היו מקדישין לתפלת. וכן נראה וכן מנהג ועל דא אנו סמך והמשנה נקרא הרי"ט. ומעניות דעתם עושין תורה כשמי תורתו. וממירינן דמקדישין לתפלת. וכו' ויתנן קיימא לן דאמר ק"ש ואח"כ תפלה, לא כר' יהושע בן לוי דאמר תפלות באמצע תהני כוותיה ר' יוחנן. ושעה רביעית לפחות יש לצמצם, אלא להקדים יותר שבעה ורביעי. והא דפריש תפלת וירושלמי שקורין אותה בבית הכנסת לעמוד בתפלה מתוך רבוי תורה, הואיל לפי אותן ששערי לומן צאת הכוכבים. ואנו על תלמוד שלנו נוסמך כמו מפרשנו שמחול להקדים שעה רביעית שעה בין ק"ש בין תפלת. השתא דלא אימנר להשתא לא מבר ולא כמר דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד. וכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, וכר' יצחק וירושלמי לא

לומר מלינו צמקום אחר ששינה הכתוב צלשונו ואמר והוא יושב פתח האוהל כחוס היום ולא אמר כחוס השמש אלא היום צמקום חמין צין חמה צין כל הוא מנדר בשעה ששית: הא מה אני מקיים וחס השמש. דמשמע השמש חס והכל זוגין: בארבע שעות. דאילו קודם ארבע שעות אף השמש זוגין: מני. הא דמשמע דארבע לאו צקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו צנצק צנצק וחס השמש ונמס הנוטר ומדמוקי ונמס בארבע שעות מכלל דלאו זמן לקיטה הוא ולא צקר מיקרי: ארבע שעות נמי לפרא הוא. דהא אמרת עד ועד בכלל וגני תמיד כתיב"ו מנשה צנצק: לשני צקרים. שלא היו לוקיטין אלא בשלש שעות ראשונות שהוא צקר ראשון: הפס אמר רב כהנא. גני תפלת השחר: של שעה כערב שבת. שקבל עליו שנת מצודו יום: שעת מינה. כרבי יהודה ק"ל דלמרי מפלג המנחה לחיל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: ולא פסקיה לללויה. כלומר לא הפסקין צין רבי ירמיה ולכותל לעבוד לפניו ולשצב במקומו אלא עמד על עמדו: כנגד

של שבת בערב שבת וכו'. וכי הכי דרב צ"ל של שבת בערב שבת כן היו מתפללין גם בחול, ורובא קמ"ל אפילו מקדש לחול ומחול לקדש היו מקדישין לתפלת. וכן נראה וכן מנהג ועל דא אנו סמך והמשנה נקרא הרי"ט. ומעניות דעתם עושין תורה כשמי תורתו. וממירינן דמקדישין לתפלת. וכו' ויתנן קיימא לן דאמר ק"ש ואח"כ תפלה, לא כר' יהושע בן לוי דאמר תפלות באמצע תהני כוותיה ר' יוחנן. ושעה רביעית לפחות יש לצמצם, אלא להקדים יותר שבעה ורביעי. והא דפריש תפלת וירושלמי שקורין אותה בבית הכנסת לעמוד בתפלה מתוך רבוי תורה, הואיל לפי אותן ששערי לומן צאת הכוכבים. ואנו על תלמוד שלנו נוסמך כמו מפרשנו שמחול להקדים שעה רביעית שעה בין ק"ש בין תפלת. השתא דלא אימנר להשתא לא מבר ולא כמר דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד. וכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, וכר' יצחק וירושלמי לא